

FÖRDJUPNING

Effekter av den svenska pensionsreformen 1994 på hushållens sparande

Den ökande medellivslängden och den lägre ekonomiska tillväxten i slutet på 1900-talet resulterade i stora påfrestningar på det gamla pensionsystemet. Ett mål med pensionsreformen 1994 var att skapa ett finansiellt stabilt pensionsystem där utbetalningarna kopplades till den samhällsekonomiska utvecklingen och anpassades till den ökande livslängden. Pensionsreformen förde också med sig incitamentsförändringar för hushållen. I denna fördjupning analyseras hur pensionsreformen påverkar hushållens incitament för arbetsutbud och sparande med hjälp av en livscykelmodell.

Hur sparandet och arbetsutbudet påverkas av pensionsreformen är en svår fråga att undersöka empiriskt. Sedan beslutet om pensionsreformen fattades på 90-talet har många faktorer som påverkar hushållens beslut förändrats. En fördel med en teoretisk modell är att det är möjligt att hålla vissa faktorer konstanta och bara ändra det som är av intresse för analysen. Till exempel kan hushållens inkomstprofiler under arbetslivet, hälsa och preferenser hållas konstanta och bara pensionsystemet ändras. På så sätt går det att beräkna incitamentsförändringarna som enbart kommer från pensionsreformen. Eftersom förändringar i pensionsystemet påverkar hushållens beslut i alla åldrar behövs en livscykelmodell för analysen. Modellen i denna fördjupning baseras på Laun och Wallenius (2015) (se rutan ”Den ekonomiska modellen”).

Det gamla svenska pensionsystemet var ett ofonderat (pay-as-you-go), förmånsbestämt system. I ett sådant system betalar dagens yrkesverksamma för dagens pensionärer, och förmånerna, det vill säga pensionsutbetalningarna, beror på ens egen arbetsutbudshistoria och inte på nuvarande ekonomiska förhållanden. Det nya pensionsystemet är ett ofonderat avgiftsbestämt system (inkomstpension) kompletterad med ett fonderat system (premiepensionen). I inkomstpensionssystemet betalar dagens yrkesverksamma fortfarande för dagens pensionärer, men avgiften är fast och proportionell mot löneinkomsten upp till en viss nivå medan storleken på förmånen är beroende av inbetalda avgifter och löneinkomsterna under hela livscykeln.

I det gamla systemet beror hushållens pensionsförmåner på hushållens pensionspoäng och åldern när hushållen tar ut pensionsförmånerna. Pensionspoängen baseras på inkomster från de

Den ekonomiska modellen

Modellen i denna fördjupning är en livscykelmodell med partiell jämvikt. Hushållen i modellen lever mellan 25 och 80 års ålder med säkerhet men kan drabbas av chocker som förändrar deras hälsa. Sannolikheten för försämrad hälsa beror på ålder och tidigare hälsolivå. Hushållen väljer när de ska sluta arbeta och, utifrån urvalskriterierna, om och när de ansöker om sjukersättning och pensionsförmåner. För att vara berättigad till sjukersättning måste hushållen vara yngre än 65 år och ha dålig hälsa. Det antas att om en berättigad person ansöker om sjukersättningsförmåner beviljas dessa. För att få pensionsförmånerna måste hushållen vara 61 år eller äldre men de måste inte sluta arbeta för att ta ut pensionsförmåner.

Hushållen får nytta från konsumtion, c , och hälsa, h . Beslut om arbetsutbudet, l , sker bara på den extensiva marginalen, det vill säga hushållen bestämmer om de vill jobba heltid eller inte alls. När hushållen har lämnat arbetskraften kan de inte börja jobba igen. Att arbeta innebär en minskning av nyttan som beror på hälsotillståndet: att jobba med sämre hälsa betyder en större minskning av nyttan. Nyttan över livscykeln ges av

$$\sum_{a=0}^{55} \beta^a [\ln(c_{a,s}) + h_{a,s} - b(h_{a,s})l_{a,s}],$$

där modellålder $a=0$ avser 25 års ålder och modellålder $a=55$ avser 80 års ålder. Index s anger vilken typ hushållet är. I modellen finns det fyra typer: hushåll utan eftergymnasial utbildning och med låg arbetsproduktivitet, hushåll utan eftergymnasial utbildning och med hög produktivitet, hushåll med eftergymnasial utbildning och med låg produktivitet och hushåll med eftergymnasial utbildning och med hög produktivitet. Hushåll med samma utbildning har parallella löneprofiler i åldersdimensionen men hushåll med hög produktivitet har högre lön än de med låg produktivitet.

Sparandet i modellen avser eget finansiellt sparande och ges av skillnaden mellan disponibel inkomst och konsumtion.

Modellparametrarna är identiska med de i Laun och Wallenius (2015) och valdes genom att matcha modellen med svenska data, särskilt sysselsättningsfördelningen och sjukersättningsinträde efter ålder. Löneprofilerna är skattade på data från kohorterna födda mellan 1925 och 1935. Det svenska pensions- och sjukersättningsystemet är modellerade så att de speglar verkligheten så långt som möjligt.

15 bästa åren. Poängen baseras på inkomst över 1 prisbasbelopp och upp till ett relativt lågt tak på 7,5 prisbasbelopp. Det finns många problem förknippade med det gamla svenska pensionssystemet. Att basera pensionspoängen på bara de 15 bästa åren innebär att arbetstagare med samma livstidsinkomst kan få mycket olika pension beroende på hur deras inkomst fördelas över livscykel.⁴⁰ Eftersom lönerna tenderar att plana ut vid 40–50 års ålder, finns ingen förväntad ökning av pensionspoängen från fortsatt anställning för de flesta äldre arbetstagare. Detta minskar incitament för de flesta äldre personer att fortsätta jobba. Även om pensionspoängen inte ökar med fortsatt anställning kan pensionsförmånerna öka om en fortsatt anställning innebär att uttaget av pensionsförmånerna skjuts upp. Efter 65 års ålder ökar förmånerna med 0,7 procent med varje månad som hushållet väntar med uttag.⁴¹ Förmånerna minskar också med 0,5 procent med varje månad som hushållet tar ut förmånerna innan 65 år. Dessutom är systemet känsligt för demografiska förändringar. Om till exempel antal pensionärer ökar (på grund av ökad livslängd) så ökar kostnaderna för pensionssystemet eftersom förmånerna är fasta. Man bör också notera att sjukersättningen i det gamla systemet är mycket generös.

Det nya systemet består av två delar, en inkomstpensionsdel och ett fonderat enskilt konto. Avgiften är 18,5 procent på alla inkomster upp till ett tak på 7,5 inkomstbasbelopp⁴², av vilka 16 procent krediteras inkomstpensionsdelen och 2,5 procent det enskilda kontot. Pensionen beräknas genom att dela det totala pensionskapitalet med den förväntade livslängden. Eftersom pensionen baseras på alla år och inte bara de 15 bästa, ökar hushållets pension med varje år som hushållet jobbar vilket ger incitament att förlänga arbetslivet. Samtidigt spelar det mindre roll hur inkomsten är fördelad över livscykel.

Det nya pensionssystemet fasades in så att kohorter födda mellan 1938 och 1953 får en viss del av deras pension från det gamla systemet och en viss del från det nya systemet. Alla födda från och med 1954 är helt i det nya pensionssystemet.

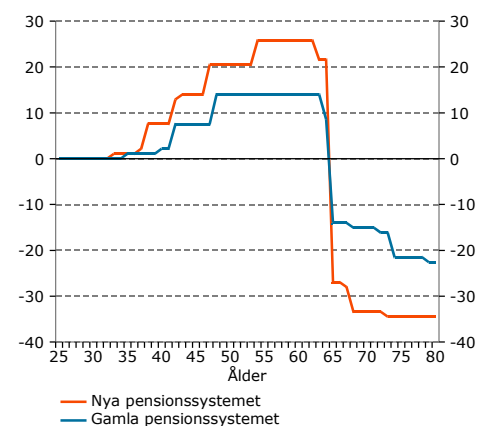
⁴⁰ Till exempel om ett hushåll har 15 år med inkomst motsvarande 7 prisbasbelopp (PBB) och 15 år med 1 PBB, ger detta 6 pensionspoäng. Om ett hushåll har 30 år med 4 PBB (alltså samma livstidsinkomst) ger detta bara 3 pensionspoäng.

⁴¹ För hushåll som har mindre än 30 år på arbetsmarknaden minskar förmånerna med 1/30-del för varje år som saknas till 30 år. Har hushållet till exempel jobbat i 25 år så får hushållet 25/30-delar av pensionsförmånerna. Därmed ökar pensionsförmånerna med varje år på arbetsmarknaden oavsett löneprofilen om man har mindre än 30 år på arbetsmarknaden.

⁴² Inkomstbasbeloppet är högre än prisbasbeloppet. 2020 är de 66 800 kronor respektive 47 300 kronor.

Diagram 74 Eget finansiellt sparande över livscykeln

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

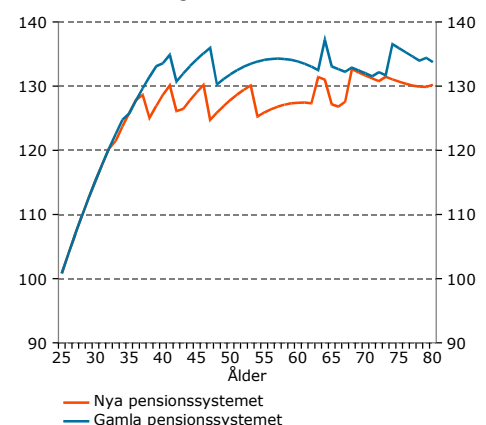

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 Konsumtion över livscykeln

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Resultat

I modellen väljer hushållen när de slutar jobba och när de vill ta ut sina pensionsförmåner. Dessa båda beslut måste inte sammanfalla. Hushållen kan sluta jobba utan att ta ut pension och hushållen kan ta ut pension medan de fortfarande jobbar. Pensionsreformen ändrar hushållens incitament för arbetsutbud och pensionsuttag vilka båda påverkar hushållens sparande. För att se hur sparandet påverkas enbart av pensionsreformen och inte av förändrat arbetsutbud antas det först att alla hushåll jobbar till och med 64 år. Vid 65 års ålder slutar alla hushåll jobba och tar ut pensionsförmåner. I senare avsnitt får hushållen själva optimera sitt arbetsutbud, pensionsuttag och eventuell ansökan om sjukersättning.

ANALYS MED OFÖRÄNDRAT ARBETSUTBUD

Här antas det att alla hushåll jobbar mellan 25 och 64 år och är pensionärer mellan 65 och 80 år (det vill säga de jobbar inte och tar ut pensionsförmåner). Detta görs genom att anta att alla hushåll är friska över hela livstiden (och därmed inte kan ta ut sjukersättning) och att nyttan inte påverkas av arbetsutbudet i åldrarna 25 till 64 år medan arbete i åldrarna 65 till 80 år innebär en stor minskning av nyttan.

I modellen finns det fyra typer av hushåll och det antas att alla hushåll inom samma typ har identiska löneprofiler. Givet samma arbetsutbud och de inkomstprofiler som används i modellen innebär det nya systemet att ersättningsgraden minskar.⁴³ I det gamla systemet var ersättningsgraden mellan 77 procent och 90 procent. I det nya systemet är den mellan 65 procent och 71 procent.⁴⁴

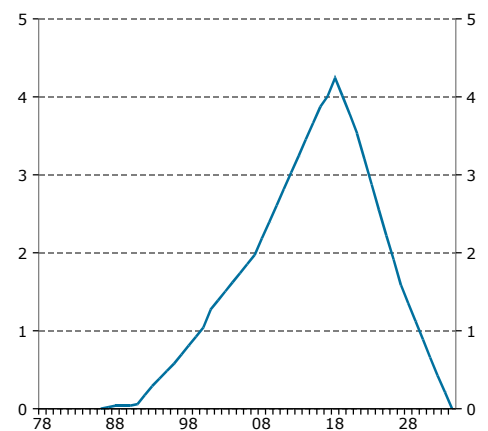
Att ersättningsgraden i det nya systemet är lägre än i det gamla beror delvis på antaganden i modellen. Om inkomstprofilerna var plattare skulle skillnaden mellan de 15 bästa inkomståren och hela livstidsinkomsten vara mindre och därmed också skillnaden mellan förmånerna i det gamla och det nya systemet. Det spelar också roll när hushållen börjar jobba. I modellen börjar alla hushåll jobba vid 25 års ålder. Om de började tidigare än så skulle pensionsförmånerna i det gamla systemet inte påverkas (om hushållen inte har några av sina 15 bästa år innan 25 års ålder) medan förmånerna i det nya systemet skulle öka med varje extra år på arbetsmarknaden. Det är därför möjligt att

⁴³ Ersättningsgraden är beräknad som genomsnittlig pensionsinkomst efter skatt delad med genomsnittlig arbetsinkomst efter skatt.

⁴⁴ Det gäller för kohorter födda innan 1938 som får hela sin pension från det gamla systemet och kohorter födda efter 1953 som får hela sin pension från det nya systemet

Diagram 76 Sparande under övergångsperioden

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

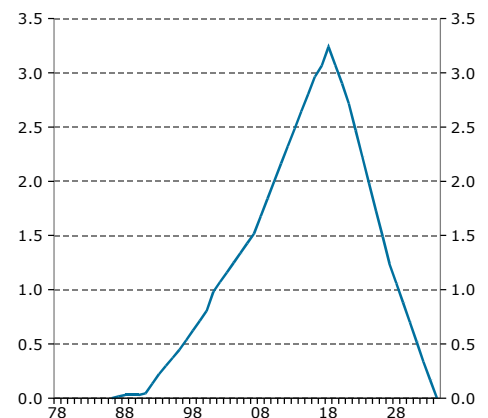

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Sparkvot i övergångsperioden

Procent av disponibel inkomst, genomsnitt över alla hushåll

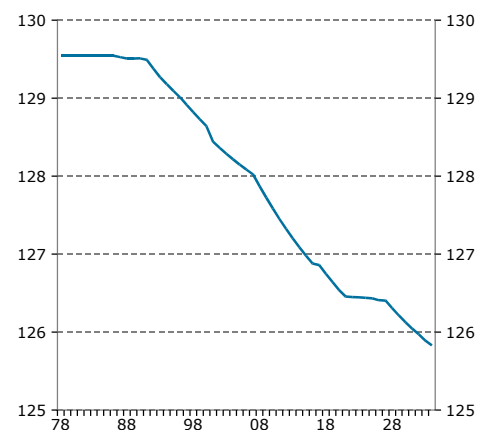

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 78 Konsumtion i övergångsperioden

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

ersättningsgraden i det nya systemet kan vara högre än i det gamla systemet.

En lägre ersättningsgrad innebär att hushållen måste öka sitt sparande för att hålla upp konsumtionen som pensionärer. Detta visas i diagram 74 och diagram 75 där resultaten är aggregerade över de fyra hushållstyperna.⁴⁵ I diagram 74 visas sparandet per hushåll över livsryckeln där hushållen lever helt i det gamla (blå linje) och helt i det nya (röd linje) pensionssystemet. I diagram 75 visas konsumtionen per hushåll under samma antaganden. Hushållen som lever i det nya pensionssystemet sparar mer när de jobbar, vilket leder till lägre konsumtion eftersom löneprofilerna och arbetsutbudet och därmed arbetsinkomsterna antas vara samma i båda systemen. Som pensionärer minskar hushållen i det nya systemet sina besparingar i snabbare takt och håller på så sätt delvis upp sin konsumtion jämfört med hushållen i det gamla systemet.

Resultaten hittills avser ett hushåll som lever helt i det gamla pensionssystemet och ett hushåll som lever helt i det nya pensionssystemet. Av intresse är dock hur det aggregerade sparandet och konsumtionen i hela ekonomin utvecklas när kohorter stegvis övergår från det gamla till det nya systemet. I verkligheten fasas pensionsreformen in så att kohorter födda mellan 1938 och 1953 får en viss del av deras pension från det gamla systemet och en viss del från det nya systemet. Alla födda från och med 1954 är helt i det nya pensionssystemet. Modellen kan bara lösas för ett pensionssystem åt gången och det antas därför att alla födda fram till och med 1953 är helt i det gamla systemet. I modellen måste det också antas att alla födda 1954 och senare hela tiden vet att de ingår i det nya pensionssystemet när de fattar sina arbetsutbuds- och sparandebeslut.⁴⁶ Diagram 76, diagram 77 och diagram 78 visar övergången från det gamla till det nya systemet där 1978 är det sista året där alla kohorter omfattas av det gamla systemet. 1979 omfattas alla i åldrarna 26 till 80 år av det gamla medan alla 25-åringar omfattas av det nya systemet och så vidare för varje nytt år. 2034 omfattas alla av det nya systemet. Eftersom alla födda 1954 och senare bara omfattas av det nya pensionssystemet betyder det att alla upp till 66 år omfattas av det nya systemet år 2020.

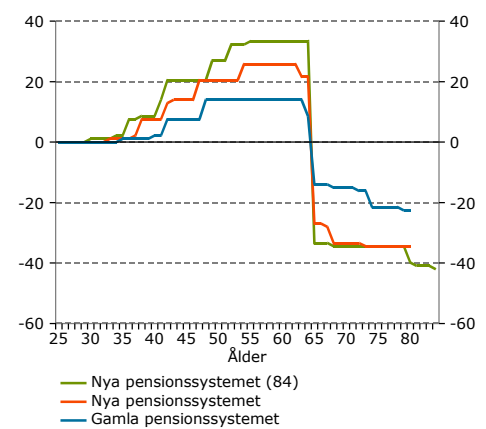
I modellen bortses, för enkelhets skull, från arv. Därmed börjar alla hushåll i modellen sitt liv med noll sparande och dör med noll sparande. Detta leder till att summan av sparandet över

⁴⁵ Att livsryckelprofilerna har visst brus beror på lösningsmetoden. Se Laun och Wallenius (2015) för detaljer.

⁴⁶ 1994, året där pensionsreformen beslutades, var de kohorterna därmed 40 år eller yngre. De visste därmed i vilket pensionssystem de kommer att vara under större delen av deras arbetsliv.

Diagram 79 Eget finansiellt sparande över livsryckeln

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

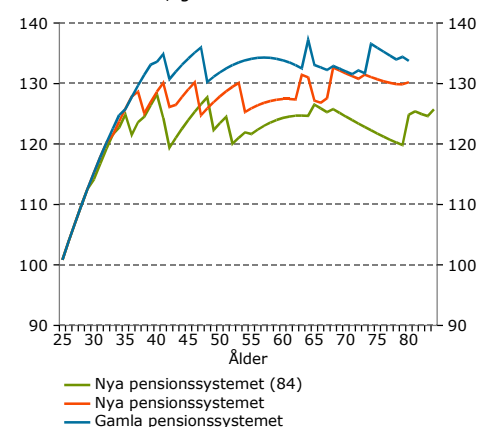

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 80 Konsumtion över livsryckeln

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

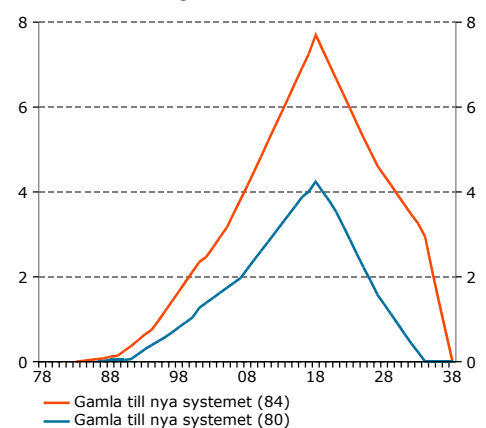

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Sparande i övergångsperioden

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

livscykeln blir noll (positivt sparande under arbetslivet och negativt som pensionär). I modellen är alla kohorter lika stora och om alla är i samma pensionssystem blir därmed aggregerat sparande också noll. I diagram 76 och diagram 77 måste aggregerat sparande och sparkvoten därför vara noll 1978 då alla är i det gamla systemet, och igen vid 2034 då alla är i det nya systemet.

Diagram 74 visar att hushållen sparar mer under arbetslivet i det nya systemet. Diagram 76 och diagram 77 visar att aggregerat sparande och sparkvoten ökar med varje kohort som övergår till det nya systemet.⁴⁷ År 2019 finns de första pensionärerna från det nya systemet med och då börjar aggregerat sparande sjunka igen eftersom pensionärer i det nya systemet minskar sina besparingar i snabbare takt än i det gamla systemet. Eftersom arbetsinkomster i det gamla och det nya systemet är desamma och pensionsinkomster i det nya systemet är lägre så blir den aggregerade konsumtionen lägre när fler och fler kohorter omfattas av det nya systemet jämfört med i det gamla systemet. Detta visas i diagram 78.

ANALYS MED OFÖRÄNDRAT ARBETSUTBUD OCH ÖKAD LIVSLÄNGD

I detta avsnitt görs samma antaganden som i förra avsnittet att alla hushåll slutar jobba och tar ut pensionsförmåner vid 65 års ålder. Det finns inga hälsochocker och alla hushåll inom samma hushållstyp betar sig därför likadant. Skillnaden mot förra avsnittet är att det antas att hushållen i det nya pensionssystemet lever fyra år längre än i det gamla systemet. I förra avsnittet levde alla hushåll till 80. Nu lever hushåll i det gamla systemet till 80 och hushåll i det nya systemet lever ända till 84. Detta kan motiveras med statistik från SCB över återstående medellivslängd vid 65 års ålder för män. Denna har ökat från 15,3 år (och därmed en livslängd av 80,3 år) för kohorten född 1925 till 19,5 år (och därmed en livslängd av 84,5 år) för kohorten född 1954.⁴⁸

Att anta oförändrad pensionsålder trots ökad livslängd är inte orealistiskt. Johansson et al. (2018) visar att sysselsättningen för åldersgruppen 65 till 69 har ökat ganska lite trots stora förbättringar i hälsa och betydlig längre livslängd. Sysselsättningen givet samma mortalitet har därmed minskat från 1985 till 2009.⁴⁹

Diagram 79 och diagram 80 visar sparandet och konsumtionen över livscykeln. De blåa linjerna visar hushållen som lever

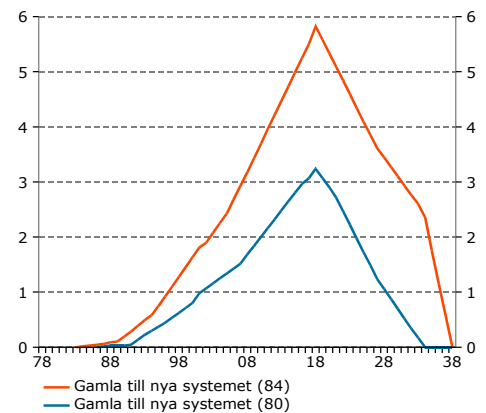
⁴⁷ Sparkvoten i modellen är relativt låg eftersom hushållen i modellen har givna inkomstprofiler och därmed ingen osäkerhet över framtida inkomster. Detta minskar hushållens behov av att spara av försiktighetsskäl.

⁴⁸ Data från april 2020. Kohorten född 1954 är 65 år 2019 och därmed den sista kohorten för vilken det finns data.

⁴⁹ Se figur 3.8 i Johansson et al. (2018), sida 42.

Diagram 82 Sparkvot i övergångsperioden

Procent av disponibel inkomst, genomsnitt över alla hushåll

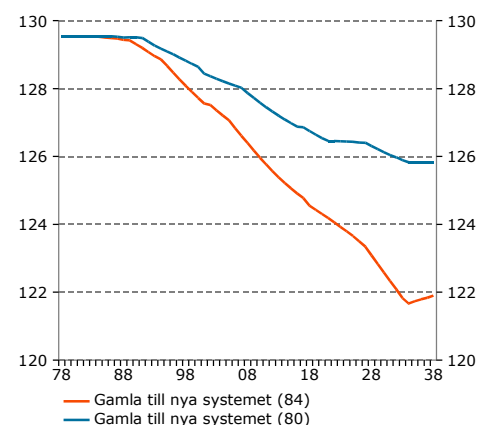

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 83 Konsumtion i övergångsperioden

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

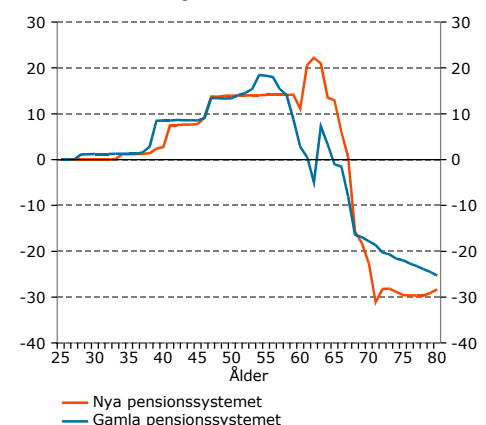

Anm. Fast pensionsålder 65 år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Eget finansiellt sparande över livscykeln

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

i det gamla systemet och som blir 80 år gamla. De röda linjerna visar hushållen som lever i det nya systemet och också blir 80 år gamla. De blåa och röda linjerna är därmed samma som i diagram 74 och diagram 75. De gröna linjerna visar hushållen som lever i det nya systemet och som blir 84 år gamla. Det är tydligt att hushållen sparar ännu mer under arbetslivet och konsumerar ännu mindre under arbetslivet när de lever längre. Trots ett ökat sparande så är konsumtionen per år som pensionär lägre när hushållen lever längre.

Eftersom hushållen sparar mer när de lever längre ökar också det aggregerade sparandet i övergångsperioden från det gamla till det nya systemet. Diagram 81, diagram 82 och diagram 83 visar övergången från det gamla systemet till det nya systemet där hushållen lever till 80 (blå linje) och till det nya systemet där hushållen lever till 84 (röd linje). Det aggregerade sparandet är som högst år 2018 men när hushållen lever längre är sparandet mer än 80 procent högre jämfört med när hushållen bara lever till 80. Eftersom konsumtionen är lägre när hushållen lever längre blir den aggregerade konsumtionen lägre i övergångsperioden till det nya systemet jämfört med i det gamla systemet. Det är först när samtliga hushåll är i det nya systemet och lever längre än 80 år som aggregerad konsumtion ökar eftersom det finns fler hushåll i ekonomin.

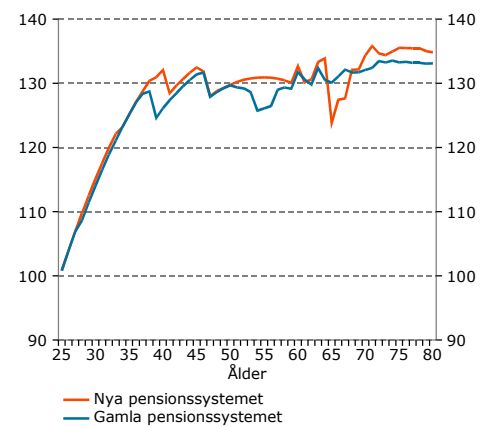
ANALYS MED ENDOGENT ARBETSUTBUD OCH OFÖRÄNDRAD LIVSLÄNGD

I detta avsnitt studeras hur sparandet och konsumtionen utvecklas när arbetsutbud och pensionsuttag väljs optimalt av hushållen. Det antas att hushållen i båda systemen lever till 80. Hushållen utsätts nu också för hälsochocker och kan lämna arbetskraften genom att välja sjukersättning om de har dålig hälsa.

Det nya pensionssystemet skapar starka incitament för hushållen att jobba längre. Givet oförändrat arbetsutbud blir pensionsförmånerna lägre i det nya systemet men till skillnad från det gamla systemet ökar pensionsförmånerna med varje år på arbetsmarknaden. Dessa incitament ger tydlig effekt i modellen där hushållen i genomsnitt jobbar 2,6 år mer i det nya jämfört med det gamla systemet. Att jobba längre innebär att hushållen inte behöver spara lika mycket under arbetslivet för att hålla upp sin konsumtion som pensionär. För det första blir tiden som pensionär kortare eftersom livslängden inte ändras och för det andra ökar pensionsförmånerna i det nya systemet om hushållen jobbar längre. Genom att förlänga sitt arbetsliv lyckas tre av fyra

Diagram 85 Konsumtion över livsrykten

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

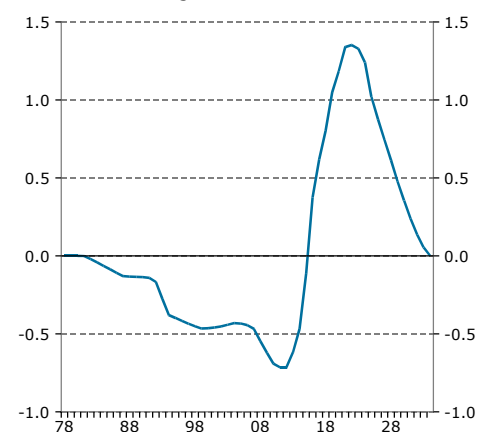

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 86 Sparande i övergångsperioden

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

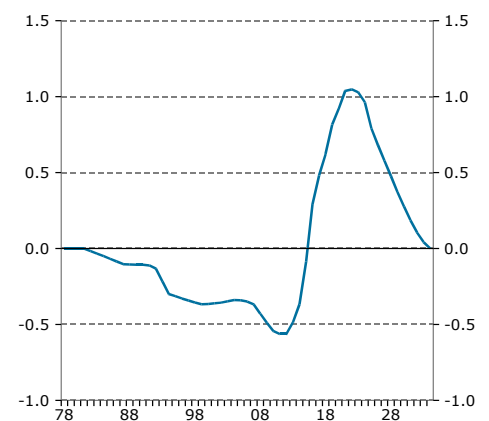

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Sparkvot i övergångsperioden

Procent av disponibel inkomst, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

hushållstyper i modellen att uppnå ungefär samma pensionsinkomster i det nya som i det gamla systemet.⁵⁰

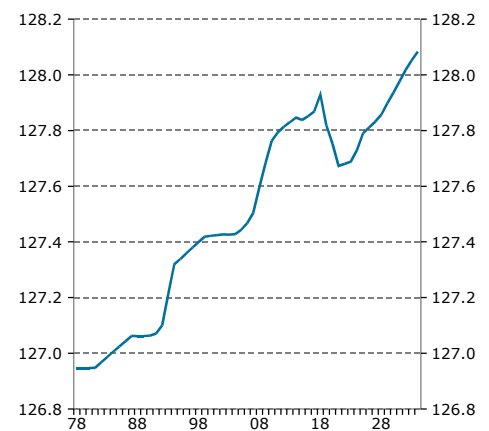
Eftersom hushållen i modellen har möjlighet att förlänga sitt arbetsliv och därmed öka sina pensionsinkomster i det nya systemet behöver de inte öka sitt sparande under arbetslivet. De kan till och med börja spara senare i livet och ökar därmed sin konsumtion när de är unga.⁵¹ Detta visas i diagram 84 och diagram 85. Eftersom hushållen jobbar längre i det nya pensionssystemet kan de fortsätta bygga upp sitt sparande under längre tid. När de är pensionärer har de mer sparkapital och genom sitt ökade arbetsutbud har de ungefär samma pensionsinkomst som i det gamla systemet. Detta leder till lite högre konsumtion som pensionärer. I det nya pensionssystemet är detta möjligt eftersom ett extra år på arbetsmarknaden inte bara ger mer arbetsinkomster utan också ökar pensionsinkomsterna. I det gamla systemet är enda sättet att öka sin konsumtion som pensionär att spara mer under arbetslivet och att skjuta upp pensionsuttag.⁵² Givet exogena löneprofiler och bara en extensiv marginal för arbetsutbudet (det vill säga hushållen jobbar heltid eller inte alls) betyder mer sparande under arbetslivet minskad konsumtion under de åren. I det nya systemet kan hushållen spara mindre under arbetslivet, och därmed öka sin konsumtion som unga. Genom att jobba längre kan hushållen spara mer mellan åldrarna 58 och 68 och använda detta sparkapital för att öka sin konsumtion som pensionär.

I Sverige behöver hushållen inte sluta arbeta för att ta ut pensionsförmån. I modellen är besluten att sluta arbeta och att ta ut pensionsförmån därför två separata beslut som bestäms optimalt av hushållen. Det visar sig att många hushåll i modellen väljer att ta ut pensionsförmån innan de slutar arbeta. Detta leder till en tillfällig ökning av sparandet under de åren med både arbets- och pensionsinkomst.

Diagram 86, diagram 87 och diagram 88 visar övergångsperioden från det gamla till det nya pensionssystemet. Det är de yngre hushållen som först lever helt i det nya systemet och eftersom de börjar spara senare och delvis sparar mindre än i det gamla systemet, blir det aggregerade sparandet lägre i över 30 år under övergångsperioden, jämfört med i det gamla systemet. I åldrarna 58 till 68 sparar hushållen mer i det nya jämfört med

Diagram 88 Konsumtion i övergångsperioden

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

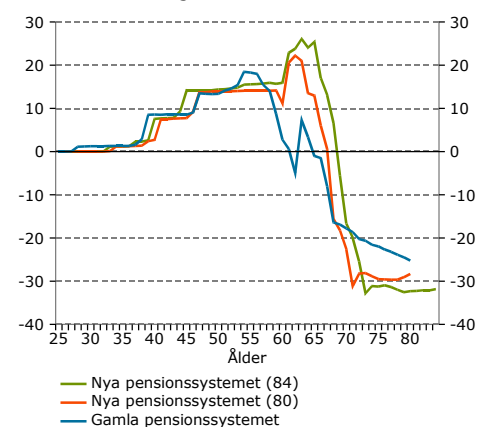

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 89 Eget finansiellt sparande över livsytan

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁵⁰ Det är bara hushållen utan eftergymnasial utbildning och med låg arbetsmarknadsproduktivitet som inte kommer upp till samma nivå.

⁵¹ När hushållen är unga vill de egentligen låna vilket de inte får. Det är därför optimalt att börja spara senare.

⁵² Detta beror på att alla hushåll i modellen som fortfarande är på arbetsmarknaden vid 60 års ålder har jobbat i mer än 30 år, och att inkomstprofilerna i modellen ser ut som så att de 15 bästa åren infaller innan 60 års ålder.

det gamla systemet. Först när kohorterna i de åldrarna byter från det gamla till det nya systemet börjar det aggregerade sparandet öka. Konsumtionen i det nya systemet är mestadels högre än i det gamla systemet och därmed blir den aggregerade konsumtionen nästan hela tiden högre under övergångsperioden.

ANALYS MED ENDOGENT ARBETSUTBUD OCH ÖKAD LIVSLÄNGD

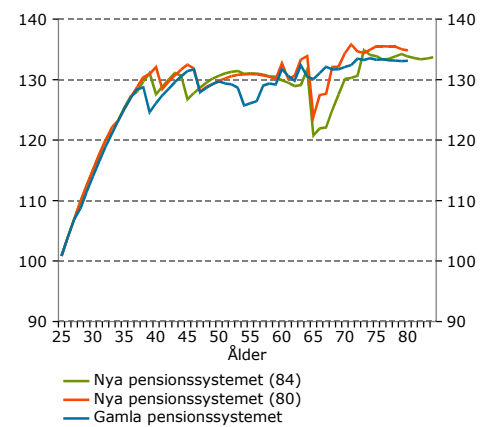
I detta avsnitt används samma antaganden som i föregående avsnitt där alla hushållen väljer sitt arbetsutbud och pensionsuttag optimalt. Det antas dock att hushållen i det nya systemet lever fyra år längre än i det gamla systemet. En ökad livslängd påverkar hushållens arbetsutbud. När hushållen har samma livslängd i det gamla och i det nya systemet ökar pensionsåldern med 2,6 år vid införandet av det nya systemet. När livslängden i det nya systemet är fyra år längre ökar pensionsåldern i stället med 4,9 år i det nya systemet jämfört med det gamla systemet. Hushållen i det nya systemet som lever fyra år mer jobbar därmed ytterligare 2,3 år längre och spenderar 1,7 år mer som pensionärer.

Diagram 89 och diagram 90 visar sparandet och konsumtionen över livscykeln. De blåa linjerna visar hushållen som lever i det gamla systemet och som blir 80 år gamla. De röda linjerna visar hushållen som lever i det nya systemet och också blir 80 år gamla. De blåa och röda linjerna är därmed samma som i diagram 84 och diagram 85. De gröna linjerna visar hushållen som lever i det nya systemet och som blir 84 år gamla. Diagram 79 visar att hushållen sparar mer när de lever längre men fortfarande går i pension vid 65 års ålder. Hushållen i detta avsnitt kan dock välja fritt när de vill gå i pension och de väljer att gå i pension senare. Därmed får hushållen inte bara flera år med arbetsinkomst utan de ökar också sina pensionsinkomster, vilket betyder att de behöver spara mindre under arbetslivet jämfört med modellen med fast arbetsutbud. En ökad livslängd har här alltså två effekter på sparandet som går åt olika håll. En direkt effekt av ökad livslängd är att hushållen vill spara mer under arbetslivet, en indirekt effekt är att de vill jobba längre vilket ökar pensionsinkomsterna och innebär därmed ett minskat behov att spara under arbetslivet.

Diagram 89 visar att sparandet fram till 60 års ålder är marginellt högre och konsumtionen är marginellt lägre när hushållen lever längre. Sparandet ökar vid 60 års ålder i det nya systemet men det ökar mer när hushållen lever längre. Detta har två anledningar: eftersom hushållen jobbar längre kan de bygga upp sparandet under en längre tid och eftersom hushållen lever längre måste de också bygga upp mer sparande för att finansiera en längre tid som pensionär.

Diagram 90 Konsumtion över livscykeln

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

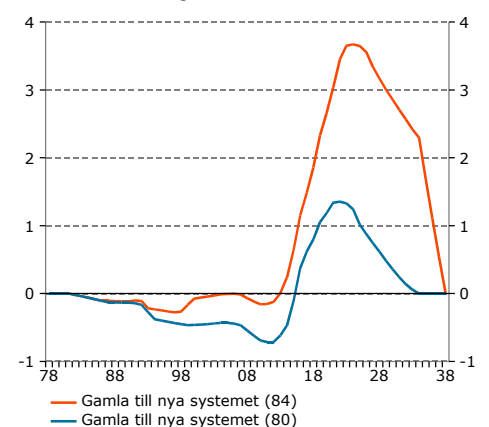

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Sparande i övergångsperioden

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 91, diagram 92 och diagram 93 visar övergången från det gamla systemet till det nya systemet där hushållen lever till 80 (blå linje) och till det nya systemet där hushållen lever till 84 (röd linje). För sparandet och konsumtionen betyder ökad livslängd i det nya systemet att sparandet är lite högre när de unga kohorterna övergår till det nya systemet och sparandet ökar sen mer när kohorter som går i pension senare övergår till det nya systemet. Eftersom konsumtionen är marginellt lägre när hushållen lever längre så blir den aggregerade konsumtionen lägre i övergångsperioden till det nya systemet när hushållen lever till 84 istället för till 80. Det är först när hushållen i det nya systemet lever längre än 80 år som aggregerad konsumtion blir högre jämfört med i det gamla systemet eftersom det då finns fler hushåll i ekonomin.

ANALYS MED ENDOGENT ARBETSUTBUD, OFÖRÄNDRAD LIVSLÄNGD OCH NYA TJÄNSTPENSIONER

Samtidigt som det statliga pensionssystemet reformerades ändrades också många tjänstepensionsavtal. I modellen antas att alla hushåll täcks av en tjänstepension som beror på deras utbildning. Hushåll utan eftergymnasial utbildning täcks före reformen av särskild tilläggspension (STP) och hushåll med eftergymnasial utbildning täcks av industrins och handelns tilläggspension (ITP). I analysen ovan antogs det att tjänstepensionen inte ändrades men i verkligheten har de flesta tjänstepensioner också ändrats och många har blivit mer generösa.⁵³ I detta avsnitt antas att hushållen utan eftergymnasial utbildning täcks av avtalspensionen SAF-LO i det nya systemet och att hushållen med eftergymnasial utbildning täcks av ITP från 2007 i det nya systemet.

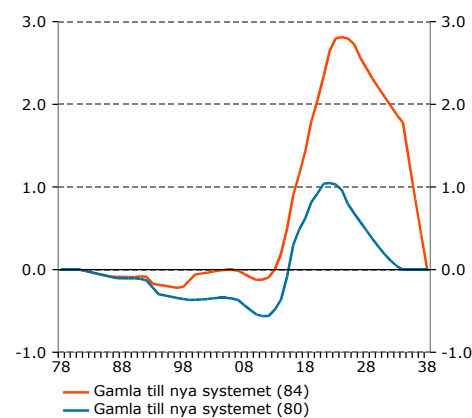
Hushållens arbetsutbud ökar mindre när tjänstepensionen blir mer generös. Hushållen jobbar i genomsnitt två år mer efter reformen med en förändrad tjänstepension jämfört med 2,6 år när bara inkomstpensionen ändras och tjänstepensionen är oförändrad.

Diagram 94 och diagram 95 visar sparandet och konsumtionen över livscykeln. De blåa linjerna visar hushållen som lever i det gamla systemet medan de röda linjerna visar hushållen som lever i det nya systemet men har oförändrade tjänstepensioner. De blåa och röda linjerna är därmed samma som i diagram 84 och diagram 85. De gröna linjerna visar hushållen i det nya systemet där både inkomst- och tjänstepensionen ändras. Eftersom den nya tjänstepensionen är mer generös än den gamla så minskar behovet av att spara under arbetslivet. Hushållen börjar därför spara senare jämfört med när tjänstepensionen inte ändras.

⁵³ För mer detaljer se Sjögren Lindquist och Wadensjö (2006).

Diagram 92 Sparkvot i övergångsperioden

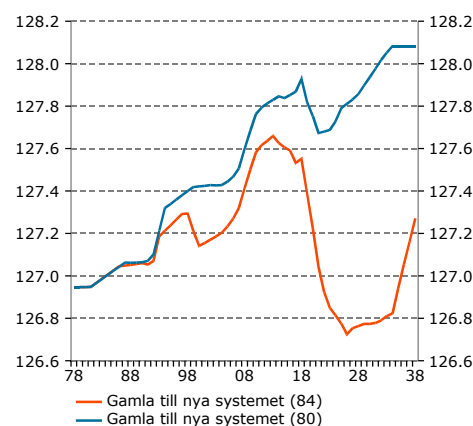
Procent av disponibel inkomst, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Optimalt val av pensionsålder.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 Konsumtion i övergångsperioden

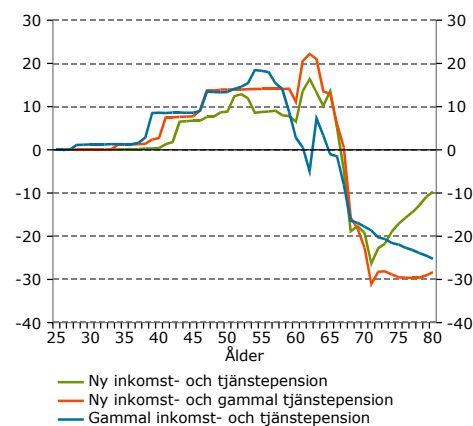
Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Optimalt val av pensionsålder.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 94 Eget finansiellt sparande över livscykeln

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Optimalt val av pensionsålder.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Hushållen sparar inte heller lika mycket vid 60 års ålder som de gör när tjänstepensionen är oförändrad. Detta leder till att konsumtionen ligger tydligt över den i fallet med det gamla inkomst- och tjänstepensionssystemet.

Diagram 96, diagram 97 och diagram 98 visar övergången från det gamla systemet till det nya systemet med oförändrad tjänstepension (blå linje) och till det systemet där både inkomst- och tjänstepensionen ändras (röd linje). När tjänstepensionen inte ändras blir det aggregerade sparandet i ekonomin först lägre i övergångsperioden från det gamla till det nya systemet och därefter högre. Diagram 96 och diagram 98 visar att när tjänstepensionen också ändras så blir det aggregerade sparandet lägre medan konsumtionen blir högre i hela övergångsperioden mellan det gamla och det nya systemet.

GARANTIPENSION

Garantipensionen är ett grundskydd i det nya pensionssystemet. Den fungerar som ett tillägg till inkomstpensionen för hushåll som har haft låga eller inga arbetsinkomster och som därför har låg eller ingen inkomstpension.⁵⁴ Modellresultaten som visats hittills innehåller inte effekter av garantipensionen.

De hushåll som får garantipension minskar sitt arbetsutbud bara marginellt eftersom ett lägre arbetsutbud innebär lägre inkomstpension. Dessa hushåll har därmed ungefär samma inkomstpension som i modellen utan garantipension.

Eftersom garantipension höjer pensionsinkomsterna så minskar behovet att spara under arbetslivet. Eftersom arbetsinkomsterna i stort sett inte ändras kan hushållen konsumera mer under de åren. Att hushållen sparar mindre och konsumerar mer under arbetslivet skulle leda till lägre aggregerat sparande och högre aggregerad konsumtion i övergångsperioden till det nya pensionssystemet jämfört med utan garantipension.

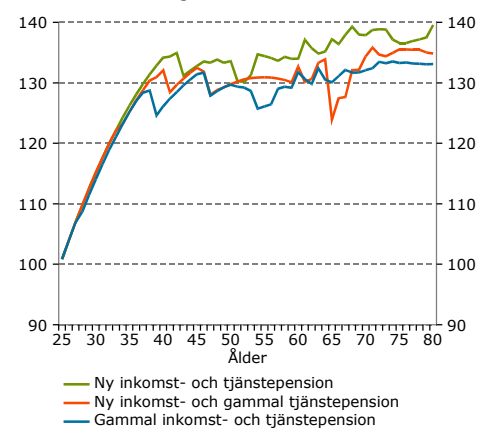
Slutsatser

Hur pensionsreformen 1994 påverkar hushållens incitament att spara beror på hur mycket de kan eller vill förändra sitt arbetsutbud och hur länge de lever efter reformen. Om hushållen inte ändrar sitt arbetsutbud finns det tydliga incitament att spara mer eftersom pensionsinkomsterna är lägre efter reformen än innan. Om hushållen lever längre efter reformen så ökar detta ytterligare incitamenten att spara. Om hushållen anpassar sitt

⁵⁴ För att få garantipension måste man ha varit bosatt i Sverige i minst tre år. För att få ut full garantipension måste man ha bott i Sverige i 40 år.

Diagram 95 Konsumtion över livsrykten

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

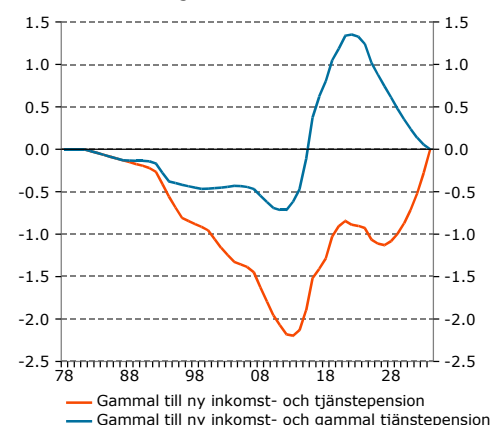

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 Sparande i övergångsperioden

Tusental kronor, genomsnitt över alla hushåll

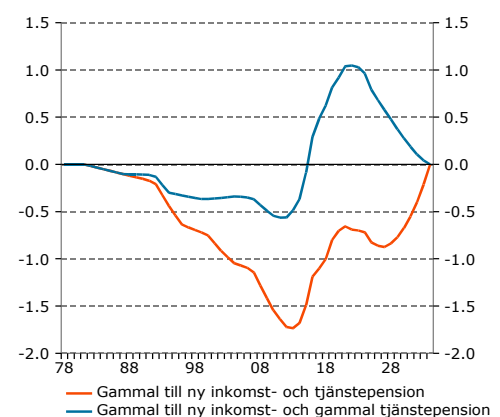

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Sparkvot i övergångsperioden

Procent av disponibel inkomst, genomsnitt över alla hushåll

Anm. Optimalt val av pensionsålder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

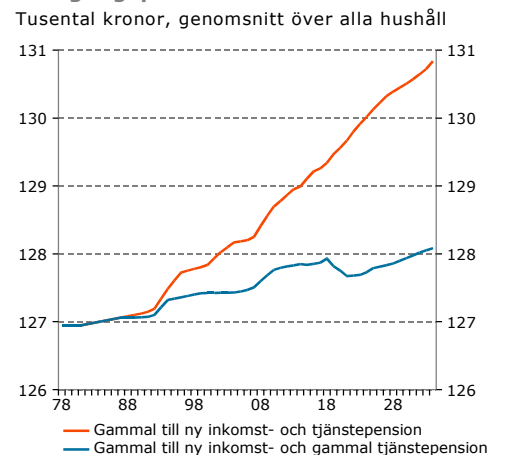
arbetsutbud optimalt (enligt antagandena i modellen), jobbar de längre som en följd av reformen. Detta ökar pensionsinkomsterna och de kan samtidigt fortsätta bygga upp sitt sparande under längre tid. Hushållen börjar därmed spara senare i livet vilket betyder att det aggregerade sparande först blir lägre i övergångsperioden från det gamla till det nya systemet när yngre kohorter kommer in i det nya systemet. Det blir sedan högre när de äldre kohorterna övergår till det nya systemet. Nya tjänstepensionsavtal i samband med reformen har gjort pensionerna mer generösa vilket i sig bidrar till att minska behovet av att spara under arbetslivet. Även garantipensionen bidrar till att dämpa sparbehovet.

Alla resultat här kommer från en modell som är ett stiliserat exempel av verkligheten. Resultaten ger dock en indikation om hur sparandet påverkas av pensionsreformen 1994. Om hushållen inte anpassar sitt arbetsutbud alls och lever längre kommer sparkvoten år 2020 vara 5,3 procentenheter högre jämfört med det gamla pensionssystemet. Om hushållen anpassar sitt arbetsutbud optimalt och både inkomst- och tjänstepensionssystemen ändras kommer sparkvoten år 2020 vara 0,7 procentenheter lägre jämfört med det gamla pensionssystemet.

Referenser

- Johansson, P., L. Laun, M. Palme, och H. Olofsdotter Stensöta (2018), "Drivkrafter och möjligheter till ett förlängt arbetsliv", *SNS Rapport*.
- Laun, T. och J. Wallenius (2015), "A life cycle model of health and retirement: The case of the Swedish pension reform", *Journal of Public Economics*, Vol 127, sid. 127–136.
- Sjögren Lindquist, G. och E. Wadensjö (2006), "National Social Insurance – not the whole picture", *Rapport för ESS 2006:5*, Regeringskansliet.

Diagram 98 Konsumtion i övergångsperioden

Anm. Optimalt val av pensionsålder.
Källa: Konjunkturinstitutet.